

CHÍNH TRỊ PERU KHÔNG ỔN ĐỊNH

Ronald Bruce St. John

Vòng hai của cuộc bầu cử Tổng thống Peru tổ chức vào ngày 4 tháng 6 năm 2006 đánh dấu một sự chuyển biến quan trọng trong nền kinh tế chính trị của đất nước Andean này. Người ta vẫn còn chưa rõ về những chiều hướng và tính ổn định của những thay đổi đã diễn ra. Một số nhà quan sát coi sự đảo ngược của các chiều hướng lịch sử không phải là duy nhất mà là mang tính tạm thời. Những người khác mô tả đây là cơn bão chính trị với những tác động lâu dài đối với Peru.

Humala với Humala

Khi các cuộc bỏ phiếu cuối cùng được kiểm, cựu Tổng thống Alan Garcia Perez, ứng cử viên của *Alianza Popular Revolucionaria Americana* (APRA) hay đảng Aprista đã trở thành người chiến thắng với hơn 52% tổng số phiếu bầu hợp lệ, nhiều hơn một chút so với 47% số phiếu bầu cho vị quan chức quân đội nghỉ hưu theo chủ nghĩa dân tộc Ollanta Humala Tasso, ứng cử viên của liên minh *Unión por el Perú* (UPP). Trong khi Garcia giành được chiến thắng quyết định, một cuộc trưng cầu dân ý của Trường Đại học Lima tổ chức chỉ một tuần sau cuộc bầu cử cho thấy kết quả cuối cùng: đây là cuộc bầu cử chống Humala, chứ không phải là cuộc bầu cử ủng hộ Garcia. Khi được hỏi tại sao Humala thất bại trong vòng hai, hơn 50% số người được trưng cầu nói là do ông ta là một người độc tài (19,2%), do ông ta được Tổng thống Hugo Chávez

của Venezuela ủng hộ (17,7%) hay vì ông ta là người cực đoan (13,5%).

Ngược lại, khi được hỏi tại sao Garcia giành thắng lợi trong bầu cử, phần lớn những người được hỏi (20,3%) trả lời “Do không còn lựa chọn nào khác”. Chỉ 14,3% số người được Đại học Lima trưng cầu chỉ ra rằng Garcia giành thắng lợi “do ông chuẩn bị tốt và có kinh nghiệm”. Trong nhiệm kỳ Tổng thống đầu tiên của Garcia, lạm phát đạt mức 7000% một năm, và khủng bố trong nước, đặc biệt là *Sendero Luminoso* và *Movimiento Revolucionario Túpac Amar* đe dọa sự tồn tại của nhà nước. Garcia rời khỏi chức vụ năm 1990 với tỉ lệ phiếu ủng hộ chỉ đạt 5%, mức thấp nhất trong lịch sử Peru và dành phần lớn thời gian trong thập kỉ tiếp theo sống trong tình trạng lưu vong tự áp đặt tại châu Âu.

Kết quả cuộc trưng cầu dân ý của Đại học Lima cũng nhất quán với cuộc trưng cầu dân ý không chính thức do tác giả thực hiện tại Lima trong thời gian giữa vòng bầu cử tổng thống thứ nhất và thứ hai. Từ người giữ cửa khách sạn cho tới lái xe của Tổng thống Alejandro Toledo, từ tiếng Tây Ban Nha *miedo* (sợ hãi) lúc nào cũng xuất hiện trong bất kì cuộc tranh luận nào về ứng cử viên Humala. Nhiều người Peru, đặc biệt là những người hiện đang sống ở khu đại đô thị Lima - Callao nhận thấy tư tưởng dân tộc và cấp tiến của Humala đáng sợ đến nỗi họ chấp nhận sự quay trở lại quyền lực của cựu Tổng thống, người có nhiệm kỳ đầu tiên được đánh dấu bằng sự tàn phá khủng khiếp về kinh tế và chính trị - xã hội.

Hình thức bỏ phiếu tại Lima - Callao, nơi khoảng 40% cử tri Peru đang sinh sống và 62% số phiếu bầu hợp lệ đều bỏ phiếu cho Garcia, là minh họa tốt nhất về mức độ người Peru bỏ phiếu chống lại Humala chứ không phải ủng hộ Garcia. Trong vòng bầu cử tổng thống đầu tiên, Thủ đô Peru là thành trì không tranh cãi của Lourdes Flores Nano, ứng cử viên không thành công của *Unidad Nacional*. Với sự thất bại của bà, các cử tri nhất tề quay sang ủng hộ Garcia vì họ không còn lựa chọn nào khác.

Bản đồ chính trị mới

Trước cuộc bầu cử tổng thống, một bản đồ chính trị mới đã nổi lên tại Peru. Mật độ tập trung dày đặc của cử tri Peru ở khu vực Lima - Callao, và sự ủng hộ mạnh mẽ của họ với Garcia nhấn mạnh mức độ nước Peru hiện thời bị chia rẽ về địa lý giữa miền Bắc và miền Nam, giữa khu Đông và khu Tây. Trong khi Garcia là ứng cử viên giành nhiều phiếu nhất trên cả nước, ông chỉ giành được 10 tới 25 khu vực bỏ phiếu, hầu hết đều ở phía Bắc Peru, thành lũy truyền thống ủng hộ Đảng Aprista và dọc theo bờ biển miền Trung phát triển cao hơn của Peru.

Ngược lại, Ollanta Humala giành thắng lợi ở 15 tới 25 khu vực bỏ phiếu, hầu hết đều nằm miền núi trung tâm, phía Nam Andean và khu vực rừng nhiệt đới của đất nước. Bị bất lợi về kinh tế, nhiều khu vực này là các trung tâm giành được sự ủng hộ của chủ nghĩa dân tộc. Chiến thắng sít sao trong khu vực hiện giờ được ví như là *sólido south* (miền Nam vững chắc) đặc biệt rất ấn tượng. Tại Ayacucho, Humala Tasso giành được 83% số phiếu bầu, tại Puno là 70% và tại Arequipa là 65% số phiếu bầu. Nếu *Unión por el Perú* có thể duy trì mức độ ủng hộ ấn tượng này, và đã có những dấu hiệu của sự bất đồng và sự

không trung thành của phong trào này, Humala có thể giành chiến thắng ấn tượng trong các cuộc bầu cử ở khu đô thị và khu vực sắp tới. Theo nghĩa này, chiến dịch tranh cử tổng thống có thể cho thấy chỉ là cuộc chiến đầu tiên trong một cuộc chiến tranh kéo dài.

Bên cạnh sự chia rẽ về địa lý, cuộc bầu cử tổng thống cũng khẳng định mức độ theo đó xã hội Peru ngày càng bị chia rẽ giữa người giàu và người nghèo. Trong khi Chính quyền Toledo sắp mãn nhiệm giành được tiến bộ đáng kể trong cuộc chiến chống đói nghèo, những thống kê gần đây nhất của Chính quyền do *Palacio de Gobierno* cung cấp chỉ ra 48% dân số Peru vẫn là người nghèo, được xác định có mức sống thấp hơn 2 đôla một ngày, trong khi tỉ lệ nghèo đói tại đô thị là 68% và mức độ cực nghèo, được xác định với mức sống thấp hơn 1 đôla một ngày là 18%. Khắp đất nước, người giàu bầu cho Garcia, còn người nghèo lại bầu cho Humala. Điều này là thực tế thậm chí ở cả Lima - Callao, nơi quyết định chiến thắng của Garcia, khi những khu vực bỏ phiếu nghèo hơn ở thủ đô có xu hướng bỏ phiếu cho Humala.

Cùng lúc, cần nhấn mạnh rằng các nhóm nghèo hơn trong xã hội Peru có những mong đợi khác nhau ở những khu vực khác nhau của đất nước. Trong khi chỉ trích hệ thống kinh tế hiện thời, người nghèo ở thủ đô có vẻ ít chống lại chế độ hơn những người nghèo trên đất nước, tiếp tục hi vọng và tin rằng còn chỗ trong chế độ hiện thời cho họ làm việc cải thiện tình trạng kinh tế. Ngược lại, cương lĩnh kinh tế cấp tiến của Humala, bao gồm đàm phán lại các hợp đồng đa phương đã tồn tại, sự tham gia của nhà nước vào "các khu vực chiến lược" trong nền kinh tế và đánh thuế thu nhập bất thường với các công ty khai thác mỏ nước ngoài, tạo ra tiếng vang ở các khu vực miền núi và rừng rậm của

Peru. Những khác biệt về thái độ của người nghèo giữa các vùng có thể gây ảnh hưởng quyết định lên tương lai của các cuộc bỏ phiếu.

Bí mật cũ và thực tế mới

Trong phần lớn hai thập kỉ qua, phương châm chính trị phi chính thức tại Peru là “hãy dè chừng những người ngoài cuộc”. Hai vị Tổng thống được bầu một cách dân chủ gần đây của Peru, Alberto Fujimori và Alejandro Toledo, giành thắng lợi một phần do thành công mô tả bản thân như những người bị thua thiệt, ngoài cuộc và không bị hệ thống chính trị làm ô uế. Khi Ollanta Humala dẫn đầu trong cuộc trưng cầu dân ý từ 5% trong tháng 4 năm 2005 cho tới khi chiến thắng trong vòng một cuộc bầu cử tổng thống với 31% phiếu bầu vào tháng 4 năm 2006, nhiều nhà quan sát thấy ông là một người ngoài cuộc thành công kế tiếp. Với sự thất bại của ông, một số nhà phân tích nhanh chóng cho rằng “mô hình người ngoài cuộc” là lỗi thời và không còn có thể áp dụng tại Peru.

Để làm như vậy, họ bỏ qua kết quả một điều tra vào tháng 3 năm 2006 do văn phòng Lima của Chương trình phát triển Liên Hợp Quốc (UNDP) thực hiện, chỉ ra rằng có mức độ bất mãn cực lớn với hệ thống chính trị đang tồn tại. Trong số những người được hỏi, 71% chỉ ra rằng dân chủ có tồn tại ở Peru nhưng không hoạt động hiệu quả, trong khi 24% trả lời dân chủ đơn giản là không tồn tại. Hơn 90% cộng tác viên đổ lỗi cho “các chính khách” vì những thiếu sót của nền dân chủ, và gần 75% nghĩ rằng Peru cần một chính phủ “độc tài”.

Với tỉ lệ cao người Peru chống lại Humala hơn là ủng hộ Garcia, kết quả của chiến dịch bầu cử tổng thống hiện tại có vẻ không thay đổi đáng kể

thái độ của cử tri như điều tra của UNDP đã nhận thấy. Nếu Chính quyền Garcia sắp tới không thể giải quyết được vấn đề một cách nhanh chóng và hiệu quả, sự bất mãn tràn lan tại Peru dẫn tới việc Ollanta Humala giành 47% phiếu bầu tổng thống, khả năng rất lớn là “người ngoài cuộc” sẽ tiếp tục giữ một vị trí lõi cuồn và có thể đứng vững trong nền chính trị Peru. Giải thích thất bại của Humala, cần khôn ngoan xem xét nhà nước không ổn định của liên minh UPP, mới có vẻ làm sáng tỏ giai đoạn sau bầu cử, cũng như sự can thiệp tiêu cực của Hugo Chávez, trước khi tự động xoá bỏ mô hình người ngoài cuộc.

Nếu mô hình người ngoài cuộc bị bóp méo chứ không phải bị tiêu tan, chiến thắng lớn của đảng Aprista cũng rất có vấn đề. Kỷ luận và tổ chức đảng rõ ràng góp phần cho thắng lợi của Garcia, cho thấy các đảng chính trị là các vấn đề quan tâm tại Peru. Tuy nhiên, các đảng chính trị ở Peru vẫn còn nhiều việc phải làm để xây dựng lại quyền lực và ảnh hưởng đã bị mất trong thời kì của Fujimori.

Một khía cạnh về bối cảnh chính trị có vẻ không thay đổi là chỉ trích lớn, thường rất khắc nghiệt, bản chất của các phương tiện điện tử và in ấn ở Peru. Chính quyền Toledo thường phàn nàn về chiều hướng công kích của báo chí Peru, chỉ trích liên miên góp phần vào mức độ ủng hộ thấp với Tổng thống Toledo, thường trong giới thanh niên và những người độc thân. Chỉ vài tuần gần đây tỉ lệ ủng hộ của tổng thống mãn nhiệm bắt đầu quay trở lại với mức ban đầu của Chính quyền. Cuộc trưng cầu dân ý gần đây nhất do Đại học Lima tiến hành và thực hiện tại Lima và Callao, cho thấy Toledo giành 53,6% phiếu ủng hộ, một phần do thành công trong các chính

sách kinh tế vĩ mô. Tổng thống được bầu Garcia sẽ gần như chắc chắn phải đối mặt với vấn đề tương tự về sự thù địch liên tục từ báo chí.

Những vấn đề kinh tế

Alan Garcia sẽ thừa hưởng những kết quả kinh tế vĩ mô tốt nhất của Peru trong vài thập kỷ vừa qua. Chính sách kinh tế của Chính quyền Toledo mang lại sự phát triển kinh tế bền vững trong 59 tháng liên tục, với GNP tăng trung bình 5% một năm trong 5 năm qua. Thâm hụt tài khoá thấp, dự trữ quốc tế rủng ròi và tỉ lệ lạm phát thấp. Trong khi nhiều người Peru phủ nhận một số khía cạnh của mô hình kinh tế hiện thời, những kết quả của cuộc bầu cử tổng thống cho thấy nhiều người muốn duy trì phần lớn chính sách kinh tế này.

Trong khi Garcia được thừa hưởng một tình trạng kinh tế vĩ mô được cải thiện đáng kể, ông ta phải đối mặt với nhiều vấn đề kinh tế như vị tiền nhiệm đã từng phải đối mặt. Trước tiên, Chính quyền của ông phải đặt ra một chiến lược duy trì khuôn khổ kinh tế hiện thời nhưng cũng phải giải quyết những nhu cầu ngắn hạn của những người Peru nghèo hơn, đặc biệt là những người nghèo khổ ở miền Nam. Đối mặt với thách thức này, những tuyên bố ban đầu của Tổng thống được bầu Garcia ám chỉ một mô hình kinh tế kết hợp giữa những chính sách kinh tế vĩ mô lành mạnh với những chương trình được thiết kế nhằm tăng việc làm, giảm nghèo đói và thúc đẩy phi tập trung kinh tế. Thúc đẩy một chương trình khắc khổ bao gồm giảm lương trong lĩnh vực công bắt đầu với việc giảm lương bản thân Tổng thống, ông cũng ủng hộ một hiệp định tự do thương mại với

Hoa Kỳ và cam kết duy trì quan hệ mở với Quỹ tiền tệ quốc tế.

Trong phần bổ sung sau cùng, tuyên bố của Garcia gần đây được trích dẫn trong tờ *Miami Herald*: “Chính sách đối ngoại của Peru không phải là phần sai lầm nhất của Chính quyền Toledo. Vì vậy chúng tôi phải tiếp tục với (chính sách hiện tại) những vấn đề như mở cửa ra thị trường thế giới và thu hút đầu tư trong một khuôn khổ dân chủ”. Nhất quán với những nhận xét này, ông có vẻ tiếp tục chính sách của Chính quyền Toledo về hội nhập thị trường với các nước láng giềng Bolivia, Brazil, Chile, Ecuador và Colombia.

Thay đổi là bất biến

Không tử, thầy giáo và nhà triết học Trung Quốc từng nhận xét “Điều bất biến duy nhất là sự thay đổi”. Những lời này có thể chứng tỏ sự mô tả chính xác nhất về bản đồ chính trị đang mờ mịt tại Peru. Trong khi sự thay đổi rõ ràng đang tiếp diễn, chiều sâu và độ rộng của thay đổi có vẻ phụ thuộc vào chính sách của Chính quyền Garcia. Peru là một quốc gia bị chia rẽ sâu sắc, và đảng Aprista chỉ có thiểu số 36 ghế trong 120 thành viên Quốc hội, khiến đây trở thành một liên minh nguy hiểm. Khi đối mặt với một chính thể bị chia rẽ, Chính quyền Garcia phải tiếp tục duy trì sự ủng hộ của những cử tri đã bỏ phiếu không phải để ủng hộ Garcia mà là chống lại Humala, trong khi phải giành được sự ủng hộ của những cử tri coi Humala là sự lựa chọn tốt nhất cho sự thay đổi của Peru. Công việc này không hề dễ dàng ■

Người dịch: *Nguyễn Lan Hương*

Viện Nghiên cứu Châu Mỹ

Nguồn: <http://www.fpif.org/fpiftxt/3333>